
BEVEZETŐ

Annyian, annyiféleképpen panaszkodnak arról, hogy leértékelődött a művészet szerepe a mai kultúrában. Mások viszont éppen ezt a leértékelődést üdvözik, mondván, a művészi formanyelveket az elvárások hiánya felszabadítja. Ekként amit egyfelől leértékelődésnek érzékelünk, másfelől felértékelődés. Végül mindkét tábor, miután jól kipanaszkodta és kifújta magát, észrevétlenül jut egyetértésre: a rendkívül intenzív és innovatív művészi gondolkodás akkor is alapvető viszonyítási pontunk, ha csak kevesen kerülnek a közvetlen hatása alá vagy vizsgálják tüzetesen. Azok életének is szerves része, akik nem tudnak róla. Felelőségünk tehát egyetemleges, hogy az esztétikai érték és a művészi érték között különbséget tegyünk. Ezt nemcsak a klasszikus eszményeket abszolutizálók ismerik el. Jóllehet néha alulmarad a relativizálódás ijesztő hatalmával szemben, az MMA Kiadó jóvoltából nemrég magyarul is megjelent könyvében (Rendkívüli és mindennapi. A hétköznapi élet esztétikája) az amerikai Thomas Leddy is azt bizonyítja, hogy „a művészet és a hétköznapi élet kapcsolata alapvetően dinamikus természetű, és a kettő kölcsönösen gazdagítja egymást”.

A XXI. században sem veszített jelentőségéből a művészetelméleti problémák rendszerezett kifejtése. A Magyar Művészet megalapítása óta már megteremtette azt a dús nyelvi környezetet, amely a sajátosan magyar szemléletmódok föltárásának és a külföldi irányzatok recepciójának termékeny kölcsönhatását segíti elő. Ezt az áldozatos munkát Kulin Ferenc alapító főszerkesztő, irodalom- és eszmetörténész, a XIX. századi nemzeti liberalizmus kutatója végezte el – és ez nem véletlen. Csuday Csaba szerkesztőként honosította meg a lapban a Kitekintés rovatot, amely a nemzetközi szakirodalom szemlézése révén szélesíti látókörünket: hírt ad a kurrens módszerekről, fogalmakról, az új megközelítésekről, a jellegadó, a kortárs szellemi klímát befolyásoló szerzőkről. Megtisztelő, hogy Sturm László főszerkesztő-helyettessel együtt tőlük vehettük át a feladatokat a Magyar Művészetben; igyekszünk hozzájuk méltón dolgozni. Hasonlóan a rapszodoszokhoz, akik ott folytatták a szöveget, ahol társaik abba hagyták. Jan Assmann ezt a jelenséget, a hüpolépsziszt tartotta a kulturális emlékezet modelljének. Mi sem vélekedünk másként.

A mostani lapszám Trianon századik évfordulóján veszi górcső alá a békediktátum kulturális vonatkozásait: részben intézményelméleti, intézménytörténeti megközelítésben, részben a történelmi kataklizma, valamint következményeinek művészi reprezentációiban, valamint a politika- és társadalomtörténeti változásoknak a művészet- és művelődéstörténeti folyamatokra gyakorolt befolyása terén.

Filep Tamás Gusztáv alap kutatásait összegzi lendületes, forgatókönyvszerűen pergő írásában a csehszlovák légió katonái által 1919-ben kivégzett magyar hadifoglyokról. Mórocz Gábor eszmetörténeti megközelítése Babits Mihály esszéit a nemzeti és az egyetemes fogalompárját mozgósítva elemzi, bemutatva, hogy az író a magyarságot sújtó tragédiát az emberiség veszteségeként értelmezi. Ábrahám Barna átfogóan tárgyalja a Szepességnek a magyar művelődéstörténetben betöltött szerepét, amely a multietnicitás és a magyar identitás összekapcsolódásának is ragyogó példája. A trianoni döntés egyben nyelvi korszakhatár is – így szól Balázs Géza tétele. Az anyanyelvhasználat visszaszorulása és a nyelvi szétfejlődés pedig egyúttal társaslélektani szövődményeket is okozott. Szász László – akinek Bánffy Miklósról készített monográfiája hamarosan napvilágot lát az MMA Kiadó gondozásában – egy elbeszélés analízise révén szemlélteti, hogy az író-politikus milyen pozíciót foglalt el a transzilvanizmusról szóló vitában. A Tizenegyek címmel számontartott, híres kolozsvári antológia keletkezéstörténete felől közelít Buday György életművéhez Cseke Péter. Két nagyberuházás történetét eleveníti föl Zuh Deodáth, hogy ezáltal – a sikeres, illetőleg a sikertelen műcsarnoképítések tanulságait levonva – a többségi és a kisebbségi kultúraszervezés intézményi feltételeinek szükségességére irányítsa rá a figyelmet. Hausmann Kóródy Alice a romániai magyar zeneszerzőkről, Kelecsényi László a Trianont tematizáló magyar filmekről ad panorámaképet.

Valamennyi tanulmányra igaz, amit Mórocz Gábor idéz Babitstól: „Az igazságot megtagadni saját nemzetünk kárára éppoly igazságtalanság, mint annak javára.”